

пасхальних писанок, виставка «Народні мистецтва та ремесла рідного краю». Окремі види позааудиторної роботи здійснювалися у період проходження практики, під час організаційно-методичних зборів, які є ефективною формою виховання студентів і їхньої підготовки до навчально-виховної роботи з дитячим колективом. Програмою таких зборів передбачалися практикуми, презентації та конкурси, що давало змогу спрямувати студентів на проведення справ у процесі проходження літньої практики, виділення змістового аспекту, активне спілкування, творчий характер. Студентам пропонувалася конкурсна програма, яка передбачала презентацію студентських програм (наприклад, «Мій рідний край – моя земля, велика-превелика», «Наш край у піснях та легендах»).

Таким чином, ефективність формування національної свідомості студентів вищого навчального закладу передбачає використання різноманітних педагогічних засобів, серед яких провідну роль відіграє формування знань про свої національні ознаки, які є основою її національної ідентифікації особистості [5, с.126].

Від того, як сформовані українознавчі поняття, які є основою українознавчих знань, залежить кінцевий результат нашого дослідження – формування національної самосвідомості студентів вищого педагогічного навчального закладу.

Підвищення рівнів сформованості українознавчих понять у майбутніх вихователів дітей дошкільного віку вплинуло на формування їхньої національної самосвідомості.

Повноту засвоєння українознавчого поняття, на певному етапі його формування характеризує його зміст, який складають суттєві ознаки. Уміння називати ознаки поняття, розпізнавати його за цими ознаками свідчать про повноту, але не визначає рівня осмислення засвоєного поняття. Він визначається уміннями виявляти ці ознаки, встановлювати внутрішньо-понятійні зв'язки, узагальнювати їх, формулювати визначення поняття, пояснювати його суть. За цієї умови знання набувають таких якостей, як узагальненість і міцність. Системність у засвоєнні українознавчих понять виражена в умінні встановлювати взаємозв'язки з іншими українознавчими поняттями. Вона безпосередньо впливає на повноту і міцність засвоєння поняття [4, с.80].

Література

1. Олійник М. Полікультурне виховання як процес формування етнічної ідентичності / Марія Олійник. – Режим доступу : https://www.google.com.ua/webhp?ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b&gfe_rd=cr&ei=формування+національної+свідомості+у+дітей+дошкільного+віку.
2. Сивачук Н.П. Підготовка майбутніх учителів до народознавчої роботи в школі (на матеріалі філологічних факультетів). Дисертація ... канд. пед. наук:13.00.04. – К. : Інститут педагогіки Академії педагогічних наук України, 1997. – 225 с.
3. Фоменко Е. В. Формування національної свідомості дітей. – Х. : Вид. група «Основа», 2009. – 121 с.
4. Фрідріх А.В. Національна самосвідомість студентської молоді: педагогічні проблеми формування та реалізації // Нова педагогічна думка. Науково-методичний журнал. Випуск № 3. – Рівне, 2006. – С. 78 – 81.
5. Чорна К.І. Основні пріоритети у вихованні національної самосвідомості і громадянської культури старшокласників / К.І.Чорна // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 1. – С. 125 – 131.

УДК 378:371.132

Раджабова Сабіна Шаїдівна, канд. психол. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та психології,
Черкаський національний університет ім. Б.Хмельницького

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Необхідність підготовки майбутніх випускників до функціонування в сучасних реаліях зумовлює підвищення вимог до системи освіти. Одним з основних завдань вищої школи є формування професійної свідомості майбутнього фахівця. Вирішення задачі формування професійної свідомості в процесі професійної освіти можливо лише при системному комплексному підході. Така підготовка не може полягати тільки у формуванні у

студента деякої суми знань в різних наукових областях, а повинна забезпечувати ще й розвиток адаптаційних можливостей особи.

У науковій літературі є загальновизнаним, що майбутнім педагогам необхідні знання основ психологічної науки і можливостей їх застосування в різних сферах громадської практики, співвідношення їх з особистим досвідом та світом суб'єктивних переживань. Науковці, попри різне розуміння ролі психології в педагогіці, сходяться в одному: без психологічних знань і уміння втілити ці знання в педагогічний процес, оволодіти педагогічною майстерністю неможливо. Про це свідчать роботи відомих вітчизняних науковців XIX-XX ст. таких як Л. С. Виготський, К. Д. Ушинський, Н. Н. Ланге, А. П. Нечаєв, М. М. Рубінштейн, А. Н. Смірнов, Г. І. Челпанов, тощо. «Його (вчителя) відношення до учня, вплив, що робиться ним на душу учня, і, з іншого боку, його власне духовне зростання і розвиток, його духовні дані, – усе це повинно бути проаналізовано, виміряно, з'ясовано і посилено, якщо з великою увагою віднестися до психологічних основ кожного явища» [1, с. 307]. Ми абсолютно солідаризуємось із дослідниками, які переконані у необхідності отримання нових психологічних знань не лише на лекціях і семінарах, а і в процесі активного навчання за допомогою тренінгових практик. Адже ці знання легше засвоюються і у відповідних ситуаціях застосовуються. Проте не дивлячись на ґрунтовні розробки в даному практичному аспекті ми спостерігаємо, що поза вищою школою такий спосіб отримання психологічних знань є досить розповсюдженим, а ось у ВНЗ – майже ні. Серед причин можна виділити і економічні реалії сьогодення, і умови організації учбового процесу в межах певної предметної спеціальності, де місце психології є далеко не головним.

На нашу думку, у контексті розробки практикумів щодо забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів є необхідність спиратись на психодинамічний підхід до вивчення психіки особистості. Застосування психодинамічного підходу об'єктивується у методі активного соціально-психологічного навчання (АСПН), що розробляється академіком АПН України Т. С. Яценко та представниками її наукової школи [2]. Задля практичної ілюстрації необхідності глибинно-психологічної роботи у контексті професійної підготовки майбутніх педагогів нами була обрана методика, що передбачає застосування предметної моделі.

Приєм роботи з використанням іграшки ґрунтується на діалогічній взаємодії психолога та протагоніста, що сприяє проясненню глибинно-психологічних особливостей ідентифікації суб'єкта з близькими людьми. Протагоністу пропонується спонтанно вибрати предметну модель (іграшку) із декількох представлених та обґрунтувати свій вибір, втілюючи в її образ. У процесі роботи проясняється, які характеристики іграшки є близькими протагоністу, що в ній виявилось привабливим для суб'єкта; психолог також пропонує суб'єкту проговорити монолог від імені обраної моделі. Проаналізований емпіричний матеріал засвідчує, що особа, як правило, обирає ту предметну модель, що відповідає за своїми ознаками її характерологічним особливостям, серед яких в процесі психокорекційної роботи об'єктивуються інтроєкти від значущих людей.

Застосування означеної методики дозволяє зберігати відчуття психологічної захищеності протагоніста, адже в процесі роботи первинно мова іде про характерологічні особливості іграшки, а не суб'єкта. Такий вид роботи, завдяки спонтанній та невимушеній активності протагоніста, надає змогу «доторкнутися» до індивідуальної неповторності його психіки, оскільки відбувається проєкція особистісної проблеми на іграшку. Презентуємо для прикладу фрагмент стенограми психоаналітичної роботи з протагоністом Р. – студенткою 3-го курсу та науково-узагальнювальний аналіз цього фрагменту.

Рис. 1. Фото предметної моделі «Розгніваний їжак»

Р.: Цей їжачок відразу привернув мою увагу, тому що його колючки при дотику дуже м'які. Це є близьким мені, оскільки я сама така по відношенню до інших людей. Його злу мордочку хочеться заховати. На мій погляд – це реакція обурення на те, що в житті є багато несправедливості. Хотілося б, щоб люди не бачили цього страшного оскалу, щоб я залишалася для них м'якою, доброю і відкритою, а обличчя їжачка виражало захоплення і життєрадісність.

П.: Можу припустити, що в житті ви дуже часто стикалися з такими «мордочками» і при цьому засуджували людину за те, що вона не справляється зі своїми негативними емоціями, у той час як ви так прагнете справитися зі своїми. Ви, напевно, відчували себе досконалішою, ніж вони.

Р.: Не те, щоб я відчувала себе досконалішою за оточуючих людей, але ж я намагаюсь не нав'язувати іншим свій настрій. Чому ж вони на кожному кроці показують своє незадоволення? Мені дуже неприємні люди, які щодня чимось незадоволені.

П.: Можливо, ви в дитинстві були налякані кимось зі своєї сім'ї?

Р.: Мене виховував отчим, він був щодня розгніваний як цей їжачок.

У ході психокорекційної роботи було виявлено, що стосунки Р. з вітчимою у дитинстві характеризувались негативізмом та агресією з його боку. Це спричинило травматичне переживання Р. у стосунках з ним та актуалізацію почуття меншовартості (слабкості, беззахисності, безпорадності). Захисна спрямованість психіки «до сили» зумовила ідентифікацію (ототожнення) з вітчимою за відчужуваними протагоністськими рисами – злість, невдоволеність, роздратованість, агресивність. Ідентифікація з вітчимою засвідчує його значущість для протагоніста і прагнення єднатись з ним на лібідних засадах, що було неможливим внаслідок специфічного характеру вітчима.

Суперечливість зовнішнього вигляду іграшки («злий» їжачок має на дотик м'які резинові колючки) допомогла об'єктивувати, що Р. відчуває в собі злість, невдоволеність, роздратованість, проте прагне до нівелювання цих рис і набуття м'якості, доброти і відкритості. Вирішення означеної суперечності потребує витрачання великої кількості енергії, що спричинює блокування емоційного потенціалу суб'єкта. Імпотування (усічення) власної емоційної сфери (як захисний механізм) може породжувати психологічну нечутливість щодо проблем іншої людини.

Окрім цього, поза свідомістю Р. залишається те, що прагнення позбутись емоційної напруги, що спричинена відчуженням інтроєктів від вітчима, зумовлює їх проєкцію на оточуючих людей. Це знаходить вияв у негативному ставленні до оточення, що унеможливорює побудову гармонійних стосунків. Підтвердження цьому знаходимо у комунікатах аналізанда, адже вона наголошує, що їй досить дратує прояв означених рис у інших людях. При цьому «я – більш людяна за інших, оскільки враховую потреби інших людей – намагаюсь не нав'язувати іншим свій настрій» – це логіка, яку демонструє ідеалізоване «Я» протагоніста. Це презентує наявність відступів від реальності у напрямку ствердження гідностей ідеалізованого «Я», що зумовлює слабкість суб'єкта.

Психоаналіз стенограми психокорекційної роботи із застосуванням предметної моделі надав змогу об'єктивувати, що боротьба з відчужуваними рисами лібідного об'єкта в собі створює емоційну напругу і надмірне витрачання енергії, а також усічення контакту з оточенням поруч із прагненням до побудови гармонійних стосунків. За умов психокорекції можливе пізнання глибинних детермінант власних вчинків і ставлення до інших людей. Це відкриває можливість послаблення глибинно-психологічного імперативу, що спричинює реалізацію деструктивних якостей у стосунках з оточуючими.

Таким чином, проаналізований фрагмент стенограми дозволив об'єктивувати, що психокорекційний діалог з автором, побудований на процесуальній психодіагностиці, сприяє з'ясуванню суперечливих тенденцій його психіки. Проекція протагоністом власних переживань та відчуттів на предметну модель зумовлює її наповнення індивідуально-неповторним змістом. Це переконує у ефективності застосування прийому психоаналітичної роботи із використанням предметної моделі (іграшки). Проведена психокорекційна робота сприяє послабленню деструктивних тенденцій психіки суб'єкта за рахунок поглиблення рефлексії глибинно-психологічної детермінованості власної поведінки.

Отже, в науковій літературі психолого-педагогічного спрямування визнано, що психологія є орієнтовною і фундаментальною основою становлення професійної компетентності майбутнього педагога. Наукова психологія, що впроваджується у педагогічному ВНЗ, необхідна не лише для професійної взаємодії з оточуючими людьми, а швидше для особистісного професійного самовдосконалення.

Окрім цього науковцями постулюється необхідність підвищеної уваги до корекції самої особистості майбутнього педагога, яка може бути обтяженою травматичним досвідом дитячого періоду його розвитку. Проте і на даний час, не дивлячись на всю повноту розробки проблеми в учбовому процесі відсутні (або ж застосовуються у мінімальній кількості) спеціальні психологічні засоби впливу, які спрямовані на професійну психокорекцію тих якостей педагога, які знижують виховний ефект взаємодії з учнями.

Для вирішення завдання забезпечення якісного викладання психології необхідний перегляд учбових планів по психологічним дисциплінам. В якості одного з можливих способів вирішення проблеми формування психологічної свідомості необхідно розглядати участь студентів в психологічних тренінгах, групах особистісного росту, групах психологічної підтримки і інших формах оволодіння практичним досвідом самопізнання та саморефлексії. Численні дослідження доводять, що саме це забезпечить всебічний розвиток психологічної культури, грамотності та особистісної корекції майбутнього вчителя.

Література

1. Мюнстерберг Г. Основы психотехники / Г. Мюнстерберг. – СПб. : Алетейя, 1996 – 352 с.
2. Яценко Т. С. Основы глубинной психокоррекции: феноменология, теория і практика: навч. посіб. / Т.С.Яценко. – К. : Вища шк., 2006. – 382 с.

УДК 371.134+37(09)(477)

Тимчик Марина Павлівна, аспірант першого року навчання,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ОЛЕКСАНДРА ДУХНОВИЧА

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні вкрай важливим є вирішення завдань національного виховання, яке безпосередньо пов'язане з удосконаленням підготовки педагогів, їх професійної майстерності, ерудиції і культури, та вміння застосовувати набутий досвід у навчально-виховному процесі. Протягом багатьох століть розвивались і ставали неактуальними різноманітні професії. Та серед вічних професій учительська посідає особливе місце: вона початок усіх професій. Своїм Вчителем шанобливо називали Ісуса Христа його учні. Хоча змінюються умови й засоби виховання, та незмінним залишається